

انواع روش تدریس فعال

اعظم فتحی پیش استا

کارشناسی آموزش زبان انگلیسی ، دانشگاه فرهنگیان رسالت زاهدان

a.nicesky22@gmail.com

۰۹۱۶۲۰۹۷۷۰۳

چکیده :

عصر کنونی را عصری می دانند که هدف از آموزش و پرورش تنها انتقال میراث فرهنگی و تجارب بشری به نسل جدید نیست. بلکه رسالت آموزش و پرورش را ایجاد تغییرات مطلوب در نگرش ها شناخت ها و در نهایت رفتار انسان ها می دانند . از این رو شیوه های تدریس فعال در عصر جدید توجه فراگیران و معلمان را به خود جلب کرده است . این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی ، به بررسی انواع روش تدریس فعال پرداخته است . نتایج بر آن دلالت دارد که تدریس فعالیتی است که در کانون و نقطه تلاقی همه عناصر آموزشی قرار دارد و مهمترین عملکرد معلم در کلاس درس محسوب می شود که زمینه را برای یادگیری فراهم می سازد . بکارگیری روش های تدریس فعال و دانش آموز محور باعث ارتقا سطح و کیفیت یادگیری دانش آموزان می شود .

واژگان کلیدی: تدریس فعال ، دانش آموزان ، معلم ، یادگیری ، آموزش

مقدمه

آموزش یکی از مهمترین و جنجالی ترین فعالیتهای بشری است و به دلیل اهمیت تربیت، نظرگاه ها و دیدگاه های متعددی در مورد آن ارایه شده و روز به روز در حال ارایه است و در همه در قالب « یاددهنده، یادگیرنده، و محتوا و مواد آموزشی » نظریات به سه رکن اساسی فرایند آموزش فرایند یاددهی-یادگیری یا همان تدریس پرداخته شده است. هر نظریه یا دیدگاه براساس معرفت شناسی حاکم برآن نگاهی متفاوتی نسبت به تدریس دارد. اما نکته مهم این است که امروز برخلاف گذشته تدریس به معنای انتقال دانش نیست، بلکه نقش یاددهنده و یادگیرنده تغییر یافته است. (محمودی، ۱۳۹۱)

در عصر حاضر به سبب نفوذ علوم و تکنولوژی در زندگی روزمره و نیاز جوامع به مشاغل و حرفه های جدید و پیشرفت علوم تربیتی و روانشناسی یادگیری، در عمل شیوه های تدریس، اهداف و چشم اندازهای آموزشی و تربیتی تغییر کرده اند و نگرش های آموزشی نو شده اند. محور اصلی نگرش های جدید آموزشی بر چگونگی یادگیری و تأثیر آموخته ها بر زندگی یادگیرنده متمرکز است. از این رو، شناخت ویژگی های دانش آموز، بررسی نیازهای آموزشی و تربیتی او، کشف روش ها و راهبردهای ابتکاری و جدید، توسعه امکانات آموزش فردی و مشارکت دانش آموزان در فعالیتهای گروهی، از اهمیت خاصی برخوردارند

در این راستا معلم نقش بسیار مهم و اساسی را بر عهده دارد زیرا علاوه بر نقش هدایتی حمایتی تقویتی سازمان دادن به فعالیت های یادگیری دانش آموزان و رشد هماهنگ ابعاد وجودی آنان نیز به عهده اوست. معلم برای رسیدن به اهداف تعیین شده در فرایند آموزش دو مسیر اصلی را در پیش رو دارد: استفاده از روش های سنتی و غیر فعال و یا استفاده از روش های تدریس فعال و کاربردی. علمای تعلیم و تربیت پس از سال ها تحقیق و تجربه به این نتیجه رسیده اند که موثرترین روش آموزش فعال کردن خود دانش آموز است که از طریق روش علمی بهتر میسر می گردد. یعنی دانش آموز به کمک تفکر و قوای ذهنی خود که در فطرت هر انسانی نهفته است (مانند کنجکازی حدس مقایسه نتیجه گیری تصور تخیل و ...) می تواند مشکلی را شناسایی و برای آن راه حل را به مرحله اجرا بگذارد و به نتیجه برسد. (بشیری، ۱۳۸۷) روش تدریس فعال، در واقع روش تدریس دانش آموز محور است که در آن، مسئولیت یادگیری بر عهده خود دانش آموزان قرار داده می شود. در روش تدریس فعال، معلم در نقش یک تسهیل گر و هدایت کننده ظاهر می شود که مسیر آموزش و یادگیری را برای دانش آموزان هموار می کند. در این حالت، به جای ارائه یک طرفه اطلاعات، از روش هایی استفاده می شود که دانش آموزان را به مشارکت و همکاری بیشتر در فرایند یادگیری ترغیب می کند.

نتایج پژوهش دلاور و همکاران (۱۳۹۷) پیرامون بررسی تاثیر آموزش مبتنی بر استفاده از روش های فعال در آموزش دوره ابتدایی نشان داد « در برنامه های درسی جدید و روش های آموزش آن، تاکید اساسی بر روش هایی است که در آن دانش آموز نقش فعالی دارد. در این روش ها، نقش اصلی در فرایند یادگیری بر عهده دانش آموز است. بنابراین، سایر عوامل مانند محتوای آموزشی، تجهیزات و ابزارهای آموزشی و اقدامات معلم همگی در ارتباط با دانش آموز معنی و مفهوم پیدا می کنند. معلم در این روش ها نقش جهت دهنده و سازماندهنده را ایفا می کند و می کوشد تا فعالیت های دانش آموزان را متناسب باهدف های درس در مسیر صحیح هدایت کند. با توجه به اهمیت روش و چگونگی تدریس، طی تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده، نتایج حاصله نشان دهنده تاثیر تدریس فعال در میزان یادگیری، علاقه و حضور فعال دانش آموزان در جریان آموزش است. با تمام این تفاسیر و با تمامی تلاش ها بی که آموزش و پرورش برای بهبود وضعیت آموزشی درس ها انجام داده است، باز وضعیت آموزش و نمرات دانش آموزان در برخی دروس مهم مطلوب نبوده است و از طرف دیگر هدف های پرورشی آموزش دروس که داشتن تفکر خلاق و منطقی است، برآورده نمی شود. »

محمودی و صادقی (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان « فراتحلیل اثربخشی روش های تدریس فعال بر پیشرفت تحصیلی » به انجام فراتحلیلی بر مطالعات انجام شده در زمینه تأثیر روش های تدریس فعال بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است . نتایج نشان داد که « روشهای تدریس فعال تأثیر مثبت و معنی داری بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با اندازه اثر بالا دارد، و طبق معیار کوهن این تأثیر در حد زیاد ارزیابی می شود . همچنین فراتحلیل نشان داد که میانگین اندازه اثر در دانش آموزان دختر و پسر معنی دار است و بر اساس مقیاس کوهن، در حد زیاد می باشد . به طور کلی، استفاده از شیوه های تدریس فعال باعث پیشرفت تحصیلی و یادگیری معنی دار می شود و در نتیجه آن انتقال یادگیری به جهان خارج افزایش می یابد. »

اکبری (۱۳۹۷) در تحقیق خود به مقایسه روش تدریس نوین با روش تدریس سنتی و تأثیر آن بر یادگیری دانش آموزان دوره متوسطه اول شهرستان قسم در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ می پردازد . روش مورد استفاده در این پژوهش کاربردی و توصیفی از نوع پیمایشی یا زمینه یابی می باشد . جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه معلمان متوسطه اول سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ در شهرستان قسم است که ۲۵ معلم با روش نمونه گیری تصادفی از بین آنها انتخاب شده و پرسشنامه توسط آنها تکمیل شده است. در این پرسشنامه به جنبه های یادگیری و حرکت توجه ویژه ای شده است . ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته می باشد و در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از دو روش کتابخانه ای و روش پرسشنامه ای بهره گیری شده است که پرسش ها توسط محقق درباب تأثیر روش تدریس بر یادگیری و تأثیر بر عملکرد دانش آموزان دسته بندی شده اند. جهت احراز روایی ، پرسشنامه به رویت استادان صاحب نظر و همچنین اساتید راهنما و مشاور رسیده که پس از حذف و اضافه های لازم ، روایی آن مورد تایید قرار گرفته است . نتایج فرضیه های پژوهش نشان داد که اثربخشی روش تدریس فعال و سنتی بر انگیزه، پیشرفت تحصیلی و عزت نفس دانش آموزان دوره متوسطه اول از دیدگاه معلمان متفاوت است و در کل استفاده از روش تدریس فعال یا نسبت به روش تدریس سنتی در یادگیری دانش آموزان تأثیر بیشتری دارد.

یافته های تحقیق صدقاتی پور و زمانی نژاد (۱۴۰۰) در بررسی تأثیر بکارگیری روشهای تدریس فعال در مقایسه با روشهای سنتی در مقطع ابتدایی نشان داد « امروزه، به سبب نفوذ علوم و تکنولوژی در زندگی روزمره، و نیاز جوامع به مشاغل و حرفه های جدید و پیشرفت علوم تربیتی و روانشناسی یادگیری، در عمل شیوه های تدریس، اهداف و چشم اندازهای آموزشی و تربیتی تغییر کرده اند و نگرش های آموزشی نو شده اند. محور اصلی نگرشهای جدید آموزشی بر چگونگی یادگیری و تأثیر آموخته ها بر زندگی یادگیرنده متمرکز است. از این رو، شناخت ویژگی های کودک، بررسی نیازهای آموزشی و تربیتی او، کشف روشها و راهبردهای ابتکاری و جدید، توسعه امکانات آموزش فردی، و مشارکت دانش آموزان در فعالیتهای گروهی، از اهمیت خاصی برخوردارند. در واقع، با اعمال نگرشهای جدید، نظام آموزشی متحول می شود و چشم اندازها و فعالیتهای تازه ای پیش پای مدرسه ها گشوده می شوند. از این رو، مدرسه های قرن بیست و یکم می کوشند نسل آینده را برای تحصیلات بالاتر و قبول مسئولیتهای بزرگ اجتماعی تربیت و آماده کنند. »

محمودی و ریحانی (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی نقش روش تدریس فعال بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان پرداخته و نشان دادند « روش تدریس فعال که در آن مشارکت دانش آموز و معلم را می طلبد و به جای انتقال مطالب به دانش آموز، به افزایش توانایی یادگیرنده در فرآیند یادگیری عنایت دارد. به دلایل متعدد از جمله تأکید بر اصولی از کلیات نظام آموزش و پرورش کشور و اهداف دوره های تحصیلی ، نگرش های جهانی ، رشد روز افزون تحقیقات ، سرعت فن آوری و تکنولوژی ، ضرورت کار بحث تدریس فعال را می طلبد . امروزه دیدگاه بشر از تدریس صرف در کلاس درس فراتر رفته و رویکردها و گرایش های جدید که حاصل یافته های علوم تربیتی ، روان شناسی ، جامعه شناسی و مدیریت هستند، در عرصه تدریس و معلمی توجه دارد ، این رویکردها سبب می شوند که معلمان با

وسعت نظر بیشتری به تدریس و نقش خود بنگرند و با بکار گیری آنها کیفیت یادگیری و رشد همه جانبه دانش آموزان را بهبود بخشند
«

روش شناسی

پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی و با اتکا به منابع کتابخانه ای به بررسی انواع روش تدریس فعال پرداخته و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی از قبیل کتب، مقالات و پایان نامه ها می باشد.

بحث درباره یافته ها

هدف اصلی امر آموزش ایجاد یادگیری در دانش آموزان است و این امر با عمل تدریس اتفاق می افتد. عمل تدریس سلسله فعالیتهای مرتب، منظم، هدفدار و از پیش طراحی شده است؛ فعالیتی که هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری است. فعالیتی که به صورت تعامل و رفتار متقابل بین معلم و فراگیر جریان دارد یعنی ویژگیها و رفتار معلم در فعالیتهای و اعمال شاگردان تأثیر می گذارد و بالعکس. از ویژگیها و رفتارهای آنان متأثر میشود، این تأثیر ممکن است به صورت مستقل یا غیر مستقل به وقوع بپیوندد. به عبارت دیگر، تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، براساس طراحی منظم و هدفدار معلم برای ایجاد تغییر در رفتار شاگرد. (سیف، ۱۳۸۵)

هدف از تدریس افزایش توانایی یادگیری است و تدریس خوب نتیجه اش خوب یادگرفتن است. دانش آموزانی خوب یاد میگیرند که راهبردهای خوب یادگرفتن و کسب آموزش و پرورش را در خود توسعه می دهند. الگوی تدریس به دانش آموزان کمک می کند که ذخایر این راهبردها در آنان توسعه یابد، این الگوها به رشد دانش آموزان به مثابه فردی با توانایی افزایش تفکر و رفتار عاقلانه و ساختن مهارتها و تعهدات اجتماعی یاری می رساند. نتایج تحقیقات و همچنین نظریه های جدید و پیشرفته یادگیری تأکید زیادی بر مشارکت دانش آموزان درحین تدریس و فعال بودن آنها دارد. در این صورت است که یادگیری در همه ابعاد ذهنی، عاطفی و روانی حرکتی فرد اتفاق می افتد و دانش آموزان مسأله را در گروه کشف می کنند و از کشف آن لذت می برند و اصولاً یادگیری در اثر تعامل و در گروه حاصل می شود. در این روش، انگیزه دانش آموزان زیاد است، زیرا خود شریک و بنیانگذار فعالیتهای می شوند.

با توجه به موارد فوق، لزوم تجدید نظر در روشهای تدریس سنتی و توجه بیشتر به روشهای فعال تدریس از سوی مدارس و مراکز آموزشی ضرورت پیدا می کند. تدریس فعال، تدریسی است که در آن رخدادهای آموزشی به صورت تعامل های علمی، عاطفی و اجتماعی اتفاق می افتد. در تدریس فعال و تعاملی علاوه بر توجه به کسب اطلاعات و مهارت ها، به فرایند تفکر و اهداف اجتماعی آموزش تأکید فراوان شده است. نظریه پردازان تدریس تعاملی براین باورند که که مهارت های مهم زندگی از طریق تجارب تعاملی تقویت می شود.

برخی از ویژگی های روش های تدریس فعال که ضرورت استفاده از این روش ها را نمایان می سازند عبارتند از :

۱- یادگیری در روش های فعال تدریس بر پایه اکتشاف و استقرار است. ولذا در این روش ها چگونه یادگرفتن مهم تر از چه چیز یادگرفتن است. در روش های تعاملی دانش آموزان روش یادگرفتن را نیز یاد می گیرند.

۲- ماهیت یادگیری، تعاملی است خلاق که بدون وقفه بین دانش آموز و موقعیت آموزشی در جریان است. همان طور که پیازه نشان داد، بیش تر آموخته های مهم ما حاصل تعامل با دیگران است. در روش های فعال تدریس آن چه دانش آموزان انجام می دهد، سبب یادگیری می شود. یادگیرنده بر اثر تاثیر خود بر محیط و واکنش فعال در برابر عمل محیط به پیشرفت دست می یابد.

۳- معلمان فعالیت های یادگیری از طریق تعاملی را به گونه ای سازمان می دهند که دانش آموزان حقیقتا به یکدیگر وابسته باشند و هیچ یک از اعضا گروه نمی تواند موفق شود مگر این که تمام اعضا موفق شوند. شعار کلاس تعاملی و همیاری این است: یا همه نجات می یابیم یا همه غرق می شویم. لذا در این روش ها جنبه های منفی رقابت دانش آموزان از بین می رود.

۴- فرایند یادگیری در زمان انجام دادن فعالیت دانش آموزان فرایندی خودگردان، خودفرمان، خودنظم جو و خودرهبر است.

۵- در روش های فعال تدریس یادگیری از ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. دانش آموزان اغلب در سطوح بالاتر حیطه شناختی درگیر می شوند. و اکتسابات یادگیرنده در عمق حیطه های عاطفی و رفتاری نیز رسوخ می کند. دیوید جانسون (۱۹۸۹) معتقد است: « وقتی آن چه را فرامی گیرید برای دیگری توضیح دهید یادگیری شما بسیار بیشتر از زمانی است که یادگیری فقط از طریق گوش کردن یا خواندن چیزی به تنهایی انجام می شود. »

۶- در تدریس تعاملی بیشتر بر انتخاب آزاد معیارها و ارزشها برای رسیدن به حقایق علمی-اجتماعی براساس فعالیتی مردم سالارانه تاکید می شود. لذا سه اصل آزادی، مسئولیت و انتخاب نقش اساسی در این روش ها بازی می کنند.

۷- در تدریس فعال و تعاملی هدف کسب حقایق علمی از طریق تحقیق، تفکر، مباحثه و استدلال منطقی، اصلاح و تقویت درک و فهم مهارت های تفکر است. روش های تعاملی فرصت مناسبی برای یادگیرنده ها ایجاد می کنند، تا بتوانند بر تجربه های خود، بازتاب داشته باشند و در نتیجه، قادر شوند تا تضادهای بین فهم و درک های موجود خود را با تجربه های جدید، حل کنند و فهم و درک های بدیل را در نظر بگیرند.

۸- یادگیری از طریق روش فعال در پرورش اعتماد به نفس دانش آموزان بسیار موثر است. دانش آموزان موفقیت ها و حمایت را در گروه تجربه می کنند و زمانی که دانش آموزان دیگر از آن ها سوال می پرسند و به مشارکت آن ها احتیاج دارند خود را با ارزش احساس می کنند.

چهار اصل پیشنهادی کمیسیون بین المللی تعلیم و تربیت :

کمیسیون بین المللی آموزش و پرورش در طول زندگی به چهار ستون استوار است : یادگیری برای دانستن ؛ یادگیری برای انجام دادن ؛ یادگیری برای باهم زیستن و یادگیری برای زیستن.

یادگیری برای دانستن

یعنی یاد گرفتن روش یادگیری و استفاده از فرصتهایی که آموزش و پرورش در طول زندگی فراهم می آورد این فرصت ها نه یکبار بلکه بارها و بارها باید فراهم آید.

یادگیری برای انجام دادن

یعنی دانش آموزان در حین تحصیل این فرصت را به دست آورند که توانایی ها ی خود را از طریق تلاش و درگیر شدن با تجربه های علمی و انجام دادن فعالیت های اجتماعی گسترش دهند.

یادگیری برای با هم زیستن

به دنبال تحقق هدف هایی است که انسان ها همدیگر را بهتر درک کنند با تفاهم حق شناسی و همبستگی با هم زندگی کنند و در مقابله با مشکلات و بحرانها به طور دسته جمعی مشارکت همکاری و همدردی داشته و غمخوار یکدیگر باشند و حرمت کرامت و عذوفت انسانی را پاس دارد

یادگیری برای زیستن

یعنی شخصیت هر فردی انچنان رشد کند که بتواند خود را هدایت کند تصمیم بگیرد و داوری درست انجام دهد این امر حاصل نمی شود مگر اینکه قوای ذهنی قدرت استدلال حسن زیبایی شناسی استعداد های جسمانی و مهارت در برقراری ارتباط با دیگران در طول عمر به ویژه دوران تحصیل تمرین و تقویت و تحکیم شود.

اگر درباره این چهار اصل پیشنهادی کمیسیون بین المللی تعلیم و تربیت تامل و تفکر کرده و نگاه بخواهیم انرا اجرا نماییم ایا با شیوه های آموزش مستقیم و یا غیر فعال می توانیم این چهار نوع یادگیری را در مدارس دنبال کنیم روشن است که این چهار اصل در مدارس نیاز به روش های فعال و کاربردی در فرایند آموزش دارد بنابراین نظام های رسمی آموزش باید از آموزش های مستقیم معلم محور شیوه های اطلاع رسانی مرسوم دوری کنند و مدارس نیز به تدریج باید به میدان تجربه های علمی عملی و اجتماعی تبدیل شوند با نگاهی به تاریخ تعلیم و تربیت جهان می بینیم در زمانی که آموزش و پرورش هنوز شکل رسمی نیافته بود انسان ها فنون دانش و مهارت های لازم را به طور تجربی می آموختند و شخصی به اسم معلم و شخص دیگری به اسم دانش آموز و مکانی به عنوان

مدرسه یا کلاس درس وجود نداشت بلکه هر فردی که مطالب یا فنون بیشتری می دانست به مثابه معلم و کسی که می خواست چیزی یاد بگیرد دانش آموز بود. طبیعت هم به عنوان مدرسه یا کلاس درس قلمداد می شد. در حقیقت روش تدریس فعال به کار گرفته می شد. بنابراین می توان گفت که قدمت به کارگیری روش های تدریس فعال به قدمت آموزش و پرورش غیر رسمی می رسد. در گذشته افرادی همچون سقراط ژان ژاک روسو جان دیویی ژان پیاژه و برونر اهمیت روش های تدریس فعال را درک نموده از آن استفاده می نمودند.

در روش آموزش اسلامی تکیه بر پرورش فکری و پرهیز از تقلید و تکرار مطالب بدون درک صحیح آنها مطرح می باشد. اگر اصول دین را که از مهم ترین مسائل آموزشی دین اسلام است بررسی کنیم می بینیم اصول دین تقلیدی نیست. این بدان معنی است که هر فرد باید مسائل دینی را هم از طریق اجتهاد و هم با استقلال فکری درک کند. علم افراد ممکن است دو گونه باشد دانسته هایی که فرد حفظ کرده است علم مسموع و دانسته هایی که حاصل تجربه و تحلیل فکری است علم مطبوع. افرادی هستند که به نحوی تربیت یافته اند که آن نیروی مطبوعشان به حرکت در نیامده و پرورش نیافته است. این افراد نسبت به آموخته های خود حکم ضبط صوت را دارند و از تجزیه و تحلیل مطالب و حل مسائل عاجزند عالمی که فقط در پای منبر نشسته و سالها مطالبی را گوش کرده است و عالمی که خود به جستجوی اطلاعات و مطالب پرداخته و مسائل را تجزیه و تحلیل کرده و ورزیده شده است. عالم واقعی همین شخص است. (بشیری، ۱۳۸۷)

انواع روش تدریس فعال

روش تدریس فعال انواع مختلفی دارد. اما در این گفتار به برخی از مهمترین روش های فعال تدریس می پردازیم:

۱. روش تدریس پروژه

روش تدریس پروژه یک روش تدریس فعال آموزشی است که به دانش آموزان این فرصت را می دهد تا دانش و مهارت های خود را از طریق انجام پروژه هایی در دنیای واقعی، گسترش دهند. پروژه هایی که برای دانش آموزان در نظر گرفته می شوند، انواع مختلفی دارند. در این روش، می توان انواع پروژه های تولیدی، خدماتی یا پژوهشی را برای شاگردان تعریف کرد. در تمامی دروس، به خصوص درس هایی مانند ریاضی، علوم، ادبیات و مطالعات اجتماعی می توان از روش تدریس پروژه به عنوان یک روش تدریس فعال استفاده کرد.

مراحل اجرای روش تدریس پروژه:

برای انجام روش تدریس پروژه، در وهله اول معلم باید بتواند با طرح سؤالاتی ذهن دانش آموزان را درگیر و آنها را به موضوع مورد نظر علاقمند کند.

پس از طرح سؤال و تعیین پروژه ها از سوی معلم، دانش آموزان در اولین قدم باید به تفکر و جمع آوری اطلاعات در مورد موضوع پروژه بپردازند.

در مرحله بعد، دانش آموزان هر گروه باید برنامه و زمانبندی مورد نظر خود را برای انجام پروژه، به اطلاع معلم برسانند و اجرای پروژه را آغاز کنند.

در طی مدت زمانی که دانش‌آموزان مشغول کار روی پروژه هستند، معلم باید به طور مرتب از آن‌ها گزارش دریافت کرده و اشتباهات مربوط به اجرای هر پروژه را تصحیح کند.

پس از اتمام پروژه نوبت به ارزشیابی می‌رسد. پیشنهاد می‌شود قبل از شروع پروژه، معیارهای ارزشیابی به اطلاع دانش‌آموزان رسانده شود تا با چشم باز در این مسیر حرکت کنند. بهترین حالت این است که تمامی مراحل انجام پروژه، در ارزشیابی دخیل باشد و تنها به نتیجه نهایی اکتفا نشود.

۲. روش تدریس ایفای نقش

هدف از اجرای الگوی تدریس ایفای نقش کمک به دانش‌آموز است تا شخصیتی منحصر به فرد بسازد و این مهم را در قالب آن چه در مواد درسی پیش بینی شده است عملی کند. روش تدریس ایفای نقش نقش فرصتی را ایجاد می‌کند که در آن یادگیرندگان در تحصیل موقعیت‌ها به صورت همیار و مشترک فعالیت کنند. به ویژه یادگیرندگان شیوه‌ای آزادمنشانه برای پرداختن به انواعی از واقعیت‌های اجتماعی را به وجود می‌آورند. (سبزواری، ۱۳۹۰)

ایفای نقش در بُعد اجتماعی به افراد اجازه می‌دهد تا در تحلیل موقعیت‌های اجتماعی، بخصوص مسائل میان فردی و در ایجاد راه‌های خوب و مردم‌سالار در برخورد با این موقعیت‌ها با یکدیگر همکاری کنند. نقش‌هایی که افراد ایفا می‌کنند توسط عوامل متعدد و در خلال سال‌های بسیاری تعیین شده‌اند. ایفای نقش در ساده‌ترین سطح خود از طریق عمل به مسائل می‌پردازد، مسأله‌ای طرح می‌شود، مورد بحث قرار می‌گیرد، بعضی از دانش‌آموزان ایفاگران نقش و بقیه تماشاچیان هستند، فردی خود را به جای فردی دیگر می‌گذارد و سعی می‌کند با دیگران که خود مشغول ایفای نقش هستند به تعامل بپردازد. از آنجا که همدلی، همدردی، خشم و محبت همه در خلال تعامل بوجود می‌آیند، ایفای نقش چنانچه خوب انجام گیرد، بخشی از زندگی می‌شود. جوهر ایفای نقش، اشتغال شرکت‌کنندگان و مشاهده گران در یک موقعیت واقعی دارای مسأله و تمایل به حل آن و فهمی است که از این اشتغال به وجود می‌آید. جریان ایفای نقش نمونه‌ای زنده برای رفتار انسانی فراهم می‌آورد که به عنوان وسیله‌ای برای دانش‌آموزان است تا:

- احساسات خود را دریابند.
- بینشی نسبت به نگرش‌ها، ارزش‌ها و ادراکات خود بدست آورند.
- نگرش‌ها و مهارت‌های مشکل‌گشایی خود را رشد دهند
- به کاوش موضوع‌های درسی به طرق گوناگون بپردازند.

۳. گردش علمی

جذاب‌ترین روش تدریس فعال، گردش علمی است زیرا تنوعی اساسی در فضای آموزشی ایجاد می‌کند. بچه‌ها در گردش علمی چارچوب‌های بسته و محدودیت‌های کلاس درس را احساس نمی‌کنند. فضای پر تنوعی که یک گردش علمی به وجود می‌آورد، کسالت و بی‌علاقگی را از آموزش دور می‌سازد. گردش علمی یک سفر کوتاه با هم‌کلاسی‌ها و آموزگار است که در حد خود به افزایش تجربیات

دانش آموزان کمک می کنند. آنان ضمن فراگیری نکات علمی و درسی، تعامل با دیگران را در خارج از محیط مدرسه فرامی گیرند. از آنجا که می توان جنبه های تفریحی را ملازم این روش کرد، جذابیت آن در میان سایر روش های تدریس فعال در ابتدایی دوچندان می شود. گردش علمی نیز همانند سایر روش های فعال تدریس، اصول و مراحل خود را دارد: (بی نا ، ۱۴۰۱)

۱- تعیین موضوع گردش علمی و هدف از آن؛

۲- تعیین مکان و مسیر گردش علمی؛

۳- تهیه امکانات و وسایلی که احیاناً در طی گردش مورد نیاز است (یک پیشنهاد این است که فهرستی از وسایل و امکانات مورد نیاز، با هم اندیشی و همکاری خود دانش آموزان فراهم شود؛ بچه ها می توانند در خصوص آوردن برخی وسایل مشارکت کنند)؛

۴- تقسیم مسئولیت هایی در گردش علمی بین شاگردان؛

۵- توزیع برگه هایی برای گزارش نویسی بین شاگردان (بهتر است همه ی آنان در این امر مشارکت کنند و هریک گزارشی از دیدگاه خود بنویسند).

۶- ارائه گزارش در کلاس پس از بازگشت از گردش علمی و ارزیابی و نتیجه گیری.

روش گردش علمی می تواند از میان روش های تدریس فعال ، با روش تدریس اکتشافی و روش تدریس کاوشگری هم پوشانی داشته باشد. آشنایی و به کارگیری روش های تدریس فعال در ابتدایی به آموزگاران و اولیای مدرسه کمک می کند فضای آموزشی را از حالت خشک و کم بازده خارج کنند و از زمان محدود آموزش، بیشترین بازخورد را بگیرند.

۳. روش تدریس بحث گروهی

یکی دیگر از انواع روش تدریس فعال که بسیار مشابه با روش تدریس پرسش و پاسخ است، روش بحث گروهی است. در این روش دانش آموزان در مورد موضوع درس، به بحث و گفتگو و تبادل نظر می پردازند و عقاید و تجربیات خود را با یکدیگر در میان می گذارند. در این روش نیز همانند سایر روش های تدریس فعال، معلم نقش هدایت کننده را دارد. بنابراین باید بحث را به گونه ای مدیریت کند که به بیراهه کشیده نشود و دانش آموزان به اهداف یادگیری مورد نظر دست پیدا کنند. روش تدریس بحث گروهی در مورد درس هایی مانند مطالعات اجتماعی، تاریخ، جغرافیا، جامعه شناسی، روان شناسی، فلسفه، اقتصاد و غیره کاملاً مناسب و کاربردی است. مزایای روش بحث گروهی عبارت است از: (بی نا ، ۱۴۰۱)

- سهیم شدن دانش آموزان در تجربیات یکدیگر
- تقویت حس همکاری، اعتماد به نفس و روحیه نقدپذیری
- تقویت قدرت مدیریت، رهبری و استدلال
- ایجاد فرصت ارزیابی افراد از خود

مراحل اجرای روش بحث گروهی

برای اجرای روش تدریس بحث گروهی در کلاس، ابتدا باید موضوع مورد نظر انتخاب شود. سپس انگیزه‌های لازم برای شرکت در بحث را در دانش‌آموزان ایجاد گردد.

پیشنهاد می‌شود از جلسات قبل، موضوع بحث را مشخص کنید تا دانش‌آموزان فرصت کافی برای مطالعه در رابطه با آن موضوع را داشته باشند. در مرحله بعد نوبت به تعیین اعضای هر گروه، سرگروه و تعیین قوانین بحث گروهی می‌رسد.

از دانش‌آموزان بخواهید در حین بحث و گفتگو در کلاس خونسردی خود را حفظ کنند، به حقوق گروه‌های دیگر احترام بگذارند. اما این انتظار را نداشته باشند که همکلاسی‌های‌شان تمامی حرف‌ها و استدلال‌های آن‌ها را در طول بحث بپذیرند.

در پایان نیز لازم است یک ارزیابی از صحبت‌های ارائه شده انجام شود و نکات ضروری را به دانش‌آموزان منتقل کنید.

۴. آموزش به همکلاسی‌ها

بر اساس شواهد فراوان، آموزش به همکلاسی‌ها در یادگیری بسیاری از درس‌ها و برای دانش‌آموزان با سطوح و شخصیت‌های مختلف بسیار اثربخش است. وقتی آن چه را که فرا گرفته‌اید، برای فرد دیگری توضیح می‌دهید، یادگیری شما بسیار عمیق‌تر از زمانی است که مطالب را تنها از طریق گوش دادن یا خواندن آموخته‌اید. به همین دلیل، آموزش به همکلاسی‌ها را می‌توان یکی از بهترین روش‌ها برای تسلط دانش‌آموزان روی موضوعات درسی دانست. در روش آموزش به همکلاسی‌ها، یک یا چند دانش‌آموز، موضوع درس را به سایر همکلاسی‌ها آموزش می‌دهند. مبنای روش تدریس آموزش به همکلاسی‌ها این است زمانی که شما مطلبی را آموزش می‌دهید در واقع برای بار دوم در حال یادگیری آن مطلب هستید.

مزایای روش تدریس به همکلاسی

دانش‌آموزانی که نقش معلم را ایفا می‌کنند، در هنگام آموزش و ارائه مطالب، متوجه نقاط ضعف خود شده و این فرصت را پیدا می‌کنند تا این ضعف‌ها را برطرف کرده و عمق دانش خود را افزایش دهند.

این روش باعث افزایش مهارت‌های بین فردی دانش‌آموزان مانند سخن گفتن، متقاعد کردن، استدلال و تفکر انتقادی می‌شود.

بار مسئولیت معلم را کاهش می‌دهد. زیرا بخشی از وظایف آموزشی معلم به دانش‌آموزان سپرده شده و معلم در حین اجرای این روش، تنها نقش ناظر و هدایت‌گر را در کلاس درس ایفا می‌کند.

۵. روش تدریس سقراطی

مربیان از روش‌های مختلفی برای تسهیل یادگیری مؤثر و مشارکت دادن دانش‌آموزان در کلاس درس استفاده می‌کنند. یکی از این روش‌ها روش تدریس سقراطی است که تفکر انتقادی و مشارکت فعال را در بین دانش‌آموزان ترویج می‌کند. روش تدریس

سقراطی نام خود را از فیلسوف یونان باستان سقراط گرفته است که معتقد بود دانش آموزان را درگیر تفکر انتقادی از طریق مجموعه‌ای از پرسش‌ها و گفتگو می‌کرد. به جای ارائه پاسخ‌های مستقیم، معلم به عنوان یک تسهیل‌کننده عمل می‌کند و دانش‌آموزان را راهنمایی می‌کند تا به نتیجه‌گیری خودشان برسند. این روش دانش‌آموزان را به تفکر مستقل، تجزیه و تحلیل اطلاعات و توسعه مهارت‌های استدلال منطقی تشویق می‌کند. (بی‌نا، ۱۴۰۲)

نقش معلم در روش تدریس سقراطی:

در روش تدریس سقراطی، نقش معلم از تنها منبع اطلاعاتی به نقش راهنما و تسهیل‌گر تغییر می‌کند. معلم سؤالات تأمل‌برانگیزی را مطرح می‌کند، بحث را تحریک می‌کند و دانش‌آموزان را تشویق می‌کند تا عمیق‌تر فکر کنند و موضوع را به طور انتقادی تجزیه و تحلیل کنند. با ایجاد یک محیط امن و فراگیر، معلم مشارکت فعال را تقویت می‌کند.

مزایای روش تدریس سقراطی:

روش تدریس سقراطی مزایای بی‌شماری را در فرآیند یادگیری ارائه می‌دهد.

اولاً، یادگیری فعال را ترویج می‌کند، زیرا دانش‌آموزان فعالانه در بحث شرکت می‌کنند و ایده‌های خود را به اشتراک می‌گذارند. این امر درک آنها را از موضوع افزایش می‌دهد و به آنها امکان می‌دهد مفاهیم را با موقعیت‌های واقعی زندگی مرتبط کنند.

ثانیاً، روش سقراطی مهارت‌های تفکر انتقادی را بهبود می‌بخشد، زیرا دانش‌آموزان ارزیابی اطلاعات، در نظر گرفتن دیدگاه‌های مختلف و ساختن استدلال‌های منطقی را یاد می‌گیرند. در نهایت، این روش تدریس باعث تشویق و ایجاد ارتباط موثر بین دانش‌آموزان می‌شود، زیرا آنها یاد می‌گیرند که افکار و نظرات خود را به شیوه‌ای محترمانه و سازنده بیان کنند.

تکنیک‌هایی برای درگیر کردن دانش‌آموزان در بحث‌های سقراطی:

- مشارکت دادن دانش‌آموزان در سقراط:

این روش تدریس نیاز به تکنیک‌های موثری دارد که مشارکت و تفکر انتقادی را تشویق می‌کند. برخی از راهبردها شامل ایجاد سؤالات باز، استفاده از مثال‌های واقعی، تشویق دانش‌آموزان برای پشتیبانی از پاسخ‌های خود با شواهد هستند. علاوه بر این، معلم می‌تواند از وسایل کمک بصری مانند نمودارها یا نمودارها برای تسهیل درک و تحریک مکالمه استفاده کند.

- پرداختن به چالش‌ها در آموزش سقراطی:

در حالی که روش تدریس سقراطی مزایای خود را دارد، پرداختن به چالش‌هایی که ممکن است مربیان هنگام اجرای این رویکرد با آن مواجه شوند ضروری است. یکی از چالش‌های رایج حفظ کنترل بحث و اطمینان از تمرکز آن بر اهداف یادگیری است.

علاوه بر این، برخی از دانش آموزان ممکن است در مشارکت فعال تردید داشته باشند یا ممکن است از فکر بیان نظرات خود احساس ترس کنند. ایجاد یک محیط کلاس درس حمایت کننده و محترمانه می تواند به غلبه بر این چالش ها کمک کند و دانش آموزان را تشویق کند تا به طور کامل در بحث های سقراطی شرکت کنند

- ارزیابی اثربخشی روش سقراطی:

برای تعیین اثربخشی روش تدریس سقراطی، ارزیابی نتایج دانش آموز و تجربه کلی یادگیری بسیار مهم است. مربیان می توانند از تکنیک های مختلف ارزیابی مانند مشاهدات، بازتاب دانش آموزان، آزمون ها و تکالیف برای سنجش درک و مهارت های تفکر انتقادی دانش آموزان استفاده کنند. به علاوه، بازخورد دانش آموزان می تواند بینش های ارزشمندی در مورد اثربخشی روش سقراطی ارائه دهد و به شناسایی زمینه های بهبود کمک کند

نتیجه گیری

یادگیری به روش سنتی در جهان رو به پیشرفت، نمی تواند پاسخگوی نیازهای دانش آموزان و آموزش آن ها برای یافتن یک تفکر انتقادی به منظور حل مشکلات در زندگی واقعی باشد. از این رو، روش های دیگری همچون روش تدریس و یادگیری فعال ایجاد شده است تا این وظیفه را برعهده بگیرند. کلاس های یادگیری فعال فضاهایی هستند که برای به حداکثر رساندن یادگیری فعال، مشارکتی و آموزش چندوجهی، برخلاف کلاس های درس سنتی به سبک سخنرانی، پیکربندی شده اند. در این کلاس ها به دانش آموزان توضیح داده می شود که اهداف درس چیست و مراحل آن کدام است، بین آنچه که در کلاس انجام می شود و آنچه قرار است یاد بگیرند چه ارتباطی وجود دارد و دقیقاً چه انتظاری از آن ها می رود. بر این اساس، روش تدریس فعال، مهارت های مشارکتی را توسعه می دهد، مشوق ریسک پذیری است، به آمادگی دانش آموز نیاز دارد، تعامل را افزایش می دهد، تفکر انتقادی را بهبود می بخشد، تکنولوژی را قدرتمندتر و تفکر خلاق را روشن می سازد. روش تدریس فعال، محیط آموزشی را جذاب و پربازده می کند و به دانش آموزان کمک می کند علاوه بر یادگیری عمیق مطالب درسی، گام های بزرگی در پرورش مهارت های مهم زندگی بردارند.

پیشنهادهات

برای تدریس با رویکرد روش های فعال و کاربردی بینش دانش و مهارت معلم لازم است. لذا باید مراکز تربیت معلم و ضمن خدمت برای به کارگیری روش های فعال و کاربردی در فرآیند آموزش آموزش های مورد نیاز را به معلمان بدهند.

منابع

- اکبری، رامین، ۱۳۹۷، بررسی میزان اثربخشی روش تدریس فعال و سنتی بر یادگیری دانش آموزان دوره ی متوسطه ی اول شهرستان قشم در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴، چهارمین همایش علمی پژوهشی استانی «از نگاه معلم»، بندرعباس بشیری، ۱۳۸۷، نقش روش های تدریس فعال و کاربردی در فرایند آموزش،
<https://tadrisemoallem.blogsky.com/1387/12/21/post-9>
 بی نا؛ ۱۴۰۱، روش تدریس فعال، -<https://academy.ostadbank.com/active-teaching-method-or-active-learning>
 بی نا؛ ۱۴۰۲، روش تدریس سقراطی، -<https://www.farhangianmag.ir/teaching-kids/teaching-method/effective-teaching>
 دلاور، سعید و خیری، رضا و حسونند، پویا و مرادی، علی، ۱۳۹۷، بررسی تاثیر آموزش مبتنی بر استفاده از روش های فعال در آموزش دوره ابتدایی، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران، تهران
 سیف، علی اکبر. (۱۳۸۵). روانشناسی پرورشی نوین، تهران: انتشارات دوران
 سبزواری، پروین؛ الگوهای نوین تدریس، ۱۳۹۰، <http://sabzevarp.blogfa.com/post/4>
 صداقتی پور، مهدی و زمانی نژاد، آرمان، ۱۴۰۰، بررسی تاثیر بکارگیری روشهای تدریس فعال در مقایسه با روشهای سنتی در مقطع ابتدایی، همایش ملی پژوهش های حرفه ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم، میناب،
 محمدی، لیدا و ریحانی، دردانه، ۱۴۰۱، نقش روش تدریس فعال بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان، نهمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارافرینی ایران، تهران
 محمودی، فیروز، و صادقی، فرزانه. (۱۳۹۷). فراتحلیل اثربخشی روش های تدریس فعال بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. مطالعات آموزش و یادگیری (علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز)، ۱۰ (۱ (پیاپی ۱-۷۴))، ۲۵-۵۵.
 محمودی، فیروز (۱۳۹۱). طراحی الگوی برنامه درسی مبتنی بر مساله در دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی و امکان سنجی آن در آموزش عالی ایران. رساله دکتری دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران